

Часопис *Наша стварност* 1936–1939

АПСТРАКТУМ: У чланку се анализира писање часописа *Наша стварност*, који је објављиван од 1936. до 1939. године, а изашло је укупно 18 бројева. У њему су сарађивали људи блиски идејама Комунистичке партије и социјалне револуције, уједно и најзначајнији представници социјалне књижевности у међуратној Југославији. Садржински, часопис је обухватао велики број тада актуелних питања из различитих области. Поред политичких, бавио се и економским, културолошким и научним темама.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: социјална књижевност, часопис, *Наша стварност*, Краљевина Југославија, социјална правда

Појава социјалне књижевности

Поред већег броја старих листова који су наставили да излазе и у Краљевини СХС, после уједињења настала је и поплава нових издања. Листове и часописе покрећу политичке странке, разне друштвене и професионалне организације, капиталистичке групе, појединци, привредне и друге установе.¹ За књижевни живот у Југославији 30-их година карактеристична је појава нове генерације писаца која је негирала старе вредности националне литературе и оспоравала поједине предратне ауторитете.² Те промене у књижевности су пратиле дешавања у литератури других европских земаља. Нови књижевни правци јавили су се у Краљевини Југославији као и у другим европским државама. Били су то експресионизам, надреализам и социјална књижевност. Социјални правац био је подједнако развијен у српској, хрватској и словеначкој литератури.³ Комунистичка партија је у међуратном периоду, нарочито после обнове 1932. године, снажно утицала на појаву социјалне књижевности. Покрет социјалне литературе нарочито је био популаран у Совјетском Савезу. На конгресу у Харкову 1930. године усвојен је програм социјалне књижевности. У њему се инсистирало на утили-

¹ Михаило Бјелица, *Историја новинарства*, Београд 2006, 337.

² Бранко Петрановић, *Историја Југославије 1918–1988*, I, Београд 1988, 338.

³ Исто, 339.

тарности књижевног дела у друштвено-политичкој борби. Требало је да те буду приступачне радном човеку и обрађене реалистички.

У Краљевини Југославији нове тенденције у литератури долазе до изражаја средином 30-их година са јењавањем надреализма. Први знак окупљања поборника нове књижевне врсте било је објављивање *Књиге другова* 1929. године, чији су уредници били Јован Поповић и Новак Симић. Покрет социјалне књижевности је имао општејугословенски карактер и две развојне фазе. Прва је трајала до 1934. и била означена као период „социјалне литературе“ (часописи *Нова литература*, *Култура*, *Стожер*, *Литература*), а друга, од 1935. до 1941, као период „новог реализма“. Њена најзначајнија гласила били су часописи *Наша стварност* и *Уметност и критика*.⁴ Издавачко предузеће Нолит, које се налазило под утицајем немачког револуционарног покрета, имало је значај за ширење социјалних идеја.⁵ Оно је углавном издавало дела политичко-социјалне проблематике, књиге које су се бавиле темама рата, империјализма и фашизма.

Социјална књижевност је била заснована на дијалектичком материјализму и на марксизму. Опредељење за пролетерску револуцију захтевало је ангажовање, укључујући и научно и уметничко стварање. Права књижевност је морала бити ангажована у борби радничке класе и сви други квалитети били су подређени друштвеној корисности. Ово је нарочито видљиво у првом периоду, периоду социјалне литературе. У периоду новог реализма повећава се број писаца, тако да се осим припадника социјалне литературе јављају и бивши надреалисти, затим група Мирослава Крлеже и изванредан број умерених модерниста. Сви они скупа чинили су фронт лево оријентисаних писаца, хетероген по својим погледима, а окупљен на платформи антифашистичке борбе и демократских традиција.⁶ Њихови ставови су се разликовали и по питању уметности и њене функције. Те разлике избиле су пуном снагом у полемици између Крлежине групе или „печатоваца“ (по часопису *Печат*) и идеолога социјалне литературе. Печатовци су инсистирали на стваралачкој слободи аутора и таленту. За њих прогресивни ангажман није вредео много уколико није иза њега стајао таленат.⁷ Писце са левице повезивала је опредељеност за прогресивне циљеве, за револуцију, неприхватање буржоаског покрета. Сви они су тежили верном и реалистичком приказивању и друштвеној ангажованости. Програм социјалне литературе је најраније и најдоследније изражен у књижевној критици. У њој су критиковани сви они писци који се нису држали постулата социјалне књижевности, чак и нека најзначајнија имена попут Иве Андрића и Исидоре Секулић. Обновљена је и социјално-револуционарна поезија. Најзначајнији социјал-

⁴ Јован Деретић, *Кратка историја српске књижевности*, Београд 1987, 375.

⁵ Б. Петрановић, *н. д.*, 350.

⁶ Љубодраг Димић, *Културна политика у Краљевини Југославији*, III, Београд 1997, 370.

⁷ Ј. Деретић, *н. д.*, 376.

ни песници били су Јован Поповић, Радован Зоговић, Чедомир Миндеровић, Мирко Бањевић, Јанко Ђонових и други. У прози су исто учинили Милка Жицина, Никола Лопичић, Стеван Галогача. Социјална књижевност дала је и најпознатије критичаре међуратног периода: Милана Богдановића, Велибора Глигорића и Ђорђа Јовановића.⁸

Социјалну литературу су критиковали и лево и десно оријентисани уметници. Писци са левице су нападали поплаву социјалне поезије коју су писали људи којима су друштвени проблеми били страни, па су због тога за своје песме бирали најморбидније мотиве уместо реалних проблема. Писци са деснице су нападали представнике социјалне књижевности као догматичаре и самозванце. Оптуживали су их да *социјалну књижевност* која постоји од давнина поистовећују са *социјалистичком књижевношћу*, на тај начин правећи заблуду између те две различите врсте.⁹ Чињеница је да су и представници социјалне књижевности као и њихови противници често ишли у крајности и да је и међу једнима и међу другима свакако било значајних књижевника као и оних који то нису били.

Социјални писци су створили своја најбоља дела или у току или после Другог светског рата. Исто се догодило са надреалистима. Највећи број писаца традиционалне оријентације такође је прихватио нову оријентацију или у току окупације или после ње. Књижевна левица, која 30-их година израста у фронт свих напредних писаца, постала је у првим послератним годинама јединствени фронт литературе.

Сарадници *Наше стварности*

Наша стварност је био часопис левичарске оријентације у коме су објављивани прилози и чланци из различитих области, тако да се осим политичких бавио економским и културолошким темама. Часопис има укупно 18 бројева штампаних у виду девет двоброја. Првобитно је излазио један двоброј за два месеца у току 1936, али се већ наредне године губи континуитет у излажењу да би 1938. била објављена само два двоброја. Априла 1939. изашао је последњи број, након чега је часопис угашен. Власник и одговорни уредник часописа био је све време Александар Вучо, а седиште администрације и канцеларија уредника су се налазили у Јевремовој 32-а у Београду. Цена часописа је варијала и са почетних 12 динара на крају излажења „скочила“ је на 20 динара. Структура часописа *Наша стварност* је била иста у свим бројевима и чиниле су је три основне рубрике: прва од њих је без наслова, друга носи назив *Данашњица*, а трећа *Људи – Догађаји – Књиже*. Часопис је био опремљен бројним ликовним илустрацијама.

---

⁸ Исто.

⁹ Б. Петрановић, *н. д.*, 351.

У *Нашој стварности* су сарађивали људи блиски идејама Комунистичке партије и социјалне револуције, уједно и најзначајнији представници социјалне књижевности. Уз њих, јавио се и мањи број присталица других грађанских оријентација којима је била блиска идеја социјалне правде. На почетку двоброја 5–6 дат је списак свих сарадника часописа.¹⁰ Списак је дуг, а у току анализе нисмо успели да идентификујемо ауторе свих текстова пошто су се неки од њих потписивали само иницијалима или само једним словним знаком. Сви они су били напредни интелектуалци, огорчени због социјалне неједнакости, економске заосталости, културног назадовања и одсуства политичких слобода.

Опште политичке теме

Појава фашизма обележила је међуратни период. После доласка нациста на власт у Немачкој 1933. године, о новој идеологији почиње да се расправља у Европи. Страх од нескривених освајачких амбиција и агресивне фашистичке пропаганде био је један од разлога стварања Народног фронта. Идеје Народног фронта су се осетиле и у социјалној књижевности, што видимо и из наведених текстова који су објављени у часопису *Наша стварности*. Борба против фашизма и приближавање демократским принципима – две основне карактеристике народнофронтовске платформе – овде су јасно дошле до изражаја. Морамо, ипак, имати у виду да су аутори ових текстова првенствено наклоњени пацифизму и спречавању рата, који представљају и као политички неоправдан, али и као неприродан и контрадикторан људској природи. Аутори деле јединствен став о погубности фашистичке идеологије и о неопходности очувања светског мира.

Када је 1. децембра 1918. основана Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, прокламована је равноправност сва три племена, односно народа, што је потврђено у Видовданском уставу 1921. године. Државни врх је одмах почео да спроводи политику помирења. Нова држава је чак четири пута би-

¹⁰ На основу њега сазнајемо да су у часопису објављивали: Ђорђе Андрејевић-Кун, др Војислав Арновљевић, М. Бераковић, Милан Богдановић, Антон Боглић, Васа Чубриловић, Велибор Глигорић, Вилко Грдан, Милан Грол, Владимир Дедијер, Милан Дединац, Петар Добровић, др Стефан Далано, Јанко Ђоновић, Никола Ђоновић, др Јован Ђорђевић, Ђорђе Јовановић, Илија Катић, Богољуб Константиновић, др Михаило Константиновић, Ђорђе Костић, Густав Крклец, Јован Кршић, Тодор Крушевац, Мирко Кујачић, Паулина Лебл-Албала, Светислав Мародић, Веселин Маслеша, Душан Матић, Сима Милојевић, Бранко Миловановић, др Бранимир Милојковић, др Бранимир Недељковић, Јелена Ненадовић, Мило Николић, Никола Петровић, Јован Поповић, Коча Поповић, др Милош Поповић, Јаша Продановић, Коста Рацин, Ђуза Радовић, Ристо Ратковић, др Иван Рибар, Марко Ристић, Кирило Савић, Владимир Симић, Васа Срзентић, Васа Стајић, др Синиша Станковић, др Драгољуб Сретеновић, др Ђорђе Тасић, Душан Тимотијевић, др Марија Вајс, Александар Видаковић, др Војислав Вучковић, др Михајло Вучковић, Сретен Вукосављевић, Радован Зоговић, Милка Жицина, Рад. Живановић-Ноје, Миленко Живковић, Клавдија Жухина. – *Наша стварност*, 5–6/1937, Београд 1937, 1.

ла већа од Краљевине Србије, како по територији тако и по броју становника. Суочила са са бројним проблемима. У двоброју 9–10 објављена су два текста која се баве проблемима у организацији југословенске државе: *Политичка реорганизација државе* од Живојина М. Перића и *Реална политика* од Веселина Маслеше. Оба аутора наводе да је узрок највећих тешкоћа погрешно постављено национално питање, односно негација етничких и историјских разлика између Срба, Хрвата и Словенаца које је нарочито постало актуелно после завођење шестојануарске диктатуре. „Човек се није више усуђивао да сумња у то да су становници нове Државе били једна и иста и јединствена суштвеност како у политичком тако и у етничком погледу. То је проглашено неоспорном догмом и човек се излагао прогонима и врло високим казнама, ако би себи дозволио да посумња у ову аксиому.“¹¹ Ж. Перић даље пореди диктатуру са фашизмом и национал-социјализмом који забрањују да се у политичким и друштвеним питањима заступа друго гледиште и мишљење од оног које има влада, а у неким моментима шестојануарску диктатуру отворено назива апсолутистичком и фашистичком. После Марсејског атентата и погибије краља Александра I Карађорђевића уследила је мало слободнија клима у јавном политичком животу оснивањем Југословенске радикалне заједнице. Ж. Перовић види решење у реорганизацији државе по федеративном принципу, док би „једна унитарна и централистичка Југославија била фатална, колико по саму себе, толико и по европски мир.“¹² За разлику од њега, Веселин Маслеша не помиње федеративно уређење, мада у негативном контексту пише и о Видовданском уставу и шестојануарској диктатури. Хрватско национално питање, по њему, представља централно питање југословенске државе које се може решити само демократским путем. У Удруженој опозицији,¹³ В. Маслеша види демократски покрет који може да одговори захтевима маса, али пошто сам покрет није схватио свој задатак и улогу у изградњи једне борбене демократије, масе су препуштене другим политичким групацијама односно фашизму.¹⁴ Неактивност Удружене опозиције је била само један од предуслова за развијање фашизма у Краљевини Југославији. Аутор предлаже да се у борби против фашизма треба ослонити на методе француске демократије, односно благовремено спречити његову појаву.

---

¹¹ Живојин Перић, *Политичка реорганизација државе*, *Наша стварност*, 9–10/1937, Београд 1937, 11.

¹² Исто, 14.

¹³ Удружена опозиција (1935–1939) је најпре била изборни савез четири странке, Демократске странке, Савеза земљорадника, Селачко-демократске коалиције и Југословенске муслиманске организације. Коалиција је наступала заједно на скупштинским изборима 5. маја 1935, носилац листе био је др Влатко Мачек. После избора изборну коалицију су напустиле ЈМО и СДК, а почетком 1936. придружио јој се Главни одбор Радикалне странке.

¹⁴ Веселин Маслеша, *Реална политика*, *Наша стварност*, 9–10/1937, Београд 1937, 46.

Ова два чланка, осим што сведоче о страху од бујања фашизма у Краљевини Југославији, показују да су сарадници *Наше стварности* били итекако свесни политичких и друштвених проблема младе југословенске државе и предлагали како их треба санирати. О питању државног уређења које би најбоље одговарало југословенској држави постојала су различита мишљења. Поједини аутори сматрају да би држава требало да буде реорганизована на федералистичком принципу, други не, али се сви у основи залажу за поштовање основних демократских принципа, политичке слободе и равноправности. Критикује се ригидност монархије, а нарочито завођење шестојануарске диктатуре и идеје унитаризма и интегралног југословенства, које су настојале да вештачким путем избришу етничке, историјске и националне разлике међу народима Краљевине Југославије. Шестојануарска диктатура – коју је пратила строга цензура свих политички неподобних ставова, забрана слободе мишљења и прогањање комуниста, са којима су поједини сарадници часописа делили исте ставове – није могла бити добро прихваћена у часопису.

Приказујући политичке и друштвене прилике у различитим државама, указује се на негативне одлике капиталистичког система. Упоредо са тим говори се о развоју социјалистичких и комунистичких партија и њиховим најзначајнијим представницима у другим државама.

Рубрика која носи назив *Данашњица*, посвећена је темама спољне политике. Изузетак чине последњи двоброј 17–18 и двоброј 5–6 у којима ове теме нису издвојене од осталог садржаја часописа. Теме су груписане по бројевима у целине од којих свака обрађује прилике у једној држави или региону земаља попут Далеког истока. Те целине су следеће: двоброј 1–2 се бави укратко ситуацијом у Шпанији изазваном Шпанским грађанским ратом; двоброј 7–8 ситуацијом и кратком историјом Чехословачке; 9–10 опширније се бави Шпанијом, са политичког и културолошког аспекта; у двоброју 11–12 говори се о актуелним темама на Далеком истоку, првенствено ситуацији везаној за Кину и Јапан; двоброј 13–14 доноси кратак преглед историје, социјалних и политичких проблема Француске републике, док 15–16 упознаје читалачку публику са стањем и историјом Велике Британије. Од страних држава Шпанијом се бавило највише аутора у часопису. Значајан простор јој је дат у 1–2, као и у двоброју 9–10. Шпански грађански рат је био догађај који је пратила цела Европа, о коме се писало у многим државама, па тако и у Краљевини Југославији. *Наша стварност* је објавила више чланака о тој теми, вероватно и стога што су у Шпанском грађанском рату на страни републиканаца били ангажовани и југословенски добровољци, присталице радничког покрета и Комунистичке партије Југославије. Иако је тон свих текстова пацифистички (рат се осуђује због својих разорних последица), ипак се осећа наклоност за републиканце.

Централни положај Чехословачке Републике у Средњој Европи и њена улога у Малој антанти били су довољан разлог да се и овој држави посвети одређен простор. Из чланка непознатог аутора, који се потписао ини-

цијалима Н. П., закључује се да је бар онај део интелигенције окупљене око *Наше стварности* био свестан значаја ове државе у спречавању продора пангерманизма у Средњу Европу. „Ако Немачка жели да васпостави свој предратни утицај у Средњој Европи, мора на неки начин да успостави и организује свој утицај у Чехословачкој и Румунији. У тој борби за превласт једне велике силе у Средњој и Југоисточној Европи, Чехословачка је по свом политичком и географско-стратешком положају одлучујући фактор. Од ње зависи хоће ли у овом делу Европе доћи до превласти једне велике експанзивне силе, и хоће ли он постати полазна тачка за даље походе према Југоистоку Европе, са крајним циљем, да се превласт над овим делом Европе прошири и на превласт у ближој Азији.“¹⁵ Немачка ће, уколико завлада Чехословачком, постати најјача сила у Средњој Европи, од које ће зависити и балкански народи – сматра аутор. Једини начин, по њему, којим се може спречити да Немачка оствари своје освајачке планове јесте чврсто везивање Југославије за Румунију и Чехословачку преко Мале Антанте, савеза који је неопходан ради очувања државне слободе и независности. Чехословачка – као чланица Мале Антанте и савезница Краљевине Југославије, са социјалистичком партијом на челу – свакако је била нека врста узора и људима блиским социјалистичким идејама у Краљевини Југославији.

Да интересовање сарадника *Наше стварности* превазилази оквире Европе сведоче и чланци о догађањима на Далеком истоку – у Кини и Јапану. Напад јапанске армије на Кину 1937. године и реакција светске јавности учинили су да Далеки исток постане један од централних светских проблема 30-их година прошлог века. Ова тема није измакла ни уредништву часописа *Наша стварност*, које је рубрику *Данашњица* у двоброју 11–12 посветило ситуацији на Далеком истоку. О историји кинеско-јапанског сукоба говори више текстова преузетих из књиге *Светска политика 1918–1936. године*. Сви текстови имају антиратну конотацију и осуђују офанзивну политику Јапана, која се мора зауставити. С друге стране, поздравља се стварање антиимперијалистичког фронта у Кини. Интересовање за догађања на Далеком истоку сведочи да је и југословенска интелигенција ишла у корак са европском политичком и културном елитом, која је напустила позицију евроцентризма и показала занимање за дешавања на другим континентима. Интелигенција левичарских опредељења окупљена око часописа *Наша стварност*, не само што прати ратни сукоб већ настоји да укаже на повезаност комунистичких покрета у свету. Посебно политичко, али и економско питање представљала је нова колонијална подела света, односно подела интересних сфера. О тој теми Бранко Седмак је објавио два чланка *Колонијално питање* и *Економски сукоби око подјеле света*. Тридесетих година XX века заштрава се сукоб око поделе интересних сфера међу великим европским државама Немачком, Италијом, Француском и Енглеском, али и на

---

¹⁵ Н. П., *Чехословачка и еуроазијска осовина*, *Наша стварност*, 7–8/1937, Београд 1937, 49.

Далеком истоку где Јапан није крио своје експанзионистичке амбиције. У Европи, најочигледнија је била претензија Немачке ка Подунавском региону, где је настојала да учврсти свој економски утицај. Конкуренција између земља, као и постојање колонија, није било ништа ново, постојало је и пре Првог светског рата, штавише њом је био обележен цео XIX век. Аутор, међутим, у привредној кризи из 1929. године види прекретницу у привредној експанзији. Она је отворила нове методе економске политике. Најпознатија од њих био је клиринг по коме се роба не плаћа девизама већ робом, и који је подразумевао да се купује у оној земљи у којој се и продаје.¹⁶ Б. Седмак врло негативно оцењује пораст клириншке привреде и сматра да такав систем доводи у зависност мале земље од једне велике која представља језгро тог система, што се негативно одражава на слободу трговине. Како економска зависност повлачи и политичку, тако су и мање земље падале под утицај своје земље-језгра. Колико је клиринг опасан најбоље се види на примеру Немачке, која упорно инсистира на клириншкој размени, настојећи да што већи број мањих држава, међу којима и Краљевину Југославију, увуче у свој економски програм. Зато Б. Седмак предлаже да се тржиште никако не сме везивати само за једну државу, у овом случају Немачку, већ да треба проширити трговачке везе, „јер имати много трговачких веза значи имати више услова за чување егзистенције и слободе.“¹⁷

Друштвене и научне теме

Будући да је доста сарадника *Наше стварности* било блиско левичарским идејама и Комунистичкој партији, теме о радништву и његовим проблемима заузимале су значајно место на страницама часописа. О томе да се радници све више буне и протестују говори и текст Николе Палића, *Неколико података о положају радништва*. Служећи се статистиком, аутор наводи да су 30-их година радници чинили трећину укупног броја становника Краљевине Југославије. У првим послератним годинама дошло је до масовног отпуштања квалификоване радне снаге и њихове замене неквалификованом. Последица тога био је велики број незапослених квалификованих радника. Та ситуација се средином 30-их година мења јер долази до појачаног упошљавања квалификованих радника. Њихов проценат расте и наредних година, али висина њихових најамнина опада. Тако се у укупном резултату види да је још увек већи број незапослених квалификованих радника него запослених (200.000 : 150.000), а да су они који су успели да се запосле слабије плаћени него што би требало да буду. Аутор дотиче и проблем миграција сеоског становништва у градове због лоше привредне и економске политике, а једини начин да се спречи даље пропадање радништва види у

¹⁶ Б. Седмак, *Економски сукоби око подјеле света*, Наша стварност, 17–18/1939, Београд 1939, 45.

¹⁷ Исто, 52.

њиховом организовању у синдикате. Генерално, на радничку класу се у часопису гледало као на здраву основу југословенског друштва, која још није заузела статус који јој припада. Часопис је отворено устао против угњетавања радништва и подржао га у тежњи да изврши друштвени преображај. Од друштвених питања, осим проблема радничке класе, текст Милана Грола истиче велики проценат неписменог становништва у југословенском друштву.¹⁸ Просвећивање народа и његово описмењавање били су врло значајни у борби против културне заосталости, али у међуратном периоду просветна и културна политика нису биле на завидном нивоу. Постојало је врло мало школа, слабо опремљених, а већина становништва у провинцији је била неписмена. У Југославији је било 44% писмених, мада је тај проценат варирао од краја до краја; највише писменог становништва било је у Дравској бановини где је неписмених било 5,51%. Југословенски школски систем пратили су бројни проблеми: недостатак учитељског кадра, лоша опремљеност школе дидактичким средствима, лоше материјално стање у просвети, мали број новина и листова у већини места, свеопшта културна учмалост. Школовани учитељи и наставници, који би требало да буду максимално ангажовани на народном просвећењу, остају неискоришћени. „Да се заостале области истргну из стања у коме су, то није више израз неке платонске жеље за просвећивањем. Данас, то је основна погодба за животно оспособљавање тих области, и у исти мах и основна погодба за жив саобраћај, економски и духовни, за узајамно разумевање и солидарност, за интеграцију заједнице, интеграцију човечанско-моралну која је предуслов за друге.“¹⁹

Научне теме, којих је у часопису био мањи број, односиле су се на лингвистику, медицину, пољопривреду. Аутори указују на потребу већег улагања у науку али и апелују да се наука, колико год имала своје методе и сопствени језик, не сме отуђити од народних интереса. Наука треба да помогне човеку да боље разуме своје место у природи и друштву. Људи треба да се ослободе тешког, нездравог и претераног рада. У будућности, са већим научним и техничким развојем, друштво треба да увиди да је неопходно спречити даља злоупотреба човека над човеком и његово искоришћавање.

Теме из уметности и културе

Из области књижевности и уметности постоји доста текстова у. Првенствено се издвајају књижевне критике, што не чуди с обзиром на чињеницу да су највећи критичари међуратног периода сарађивали у часопису: Милан Богдановић, Велибор Глигорић и Ђорђе Јовановић. Они постављају нове стандарде у књижевној критици. Књижевност мора бити активна у

¹⁸ Милан Грол, *Просвећење и ослобођење*, *Наша стварност*, 5–6/1937, Београд 1937, 10.

¹⁹ Исто, 14.

друштвено-историјском смислу. Одбачени су сви модернисти и уопште авангардни писци, а они који су прихваћени морали су напустити своја ранија начела и то не само политичка него и поетичка. Довођени су у питање најзначајнији представници модерног грађанског реализма какав је био Иво Андрић, чији је реализам Ђорђе Јовановић назвао „привидним“.²⁰ Непрестано се истичу захтеви за верном, реалистичком сликом света, са савременом социјалном ангажованошћу. Права књижевност је морала бити ангажована у борби радничке класе и свих напредних снага за револуционарни преображај друштва. Све остало је било споредно: стваралачка индивидуалност, инспирација, таленат. Јављају се и позоришне критике које пише Велибор Глигорић, књижевних и академик, касније и сам управник Народног позоришта. Поред тога био је негатор и полемичар, памфлетиста и у овим критикама много снажнији и аутентичнији у оспоравању него у похвалама репертоара и управе Народног позоришта. У његовим књижевним критикама јавила се тежња за афирмацијом запостављених вредности; указује на Владислава Петковића Диса и Тина Ујевића као на аутентичне представнике модерног духа у југословенској књижевности. Не либи се да оштрином својих речи укаже на недостатке модерне књижевности и позоришта. Као што је у књижевности све што не обрађује савремене социјалне проблеме сматрано мање вредним, тако су и представе које се не баве свакодневицом доживљаване као промашене. О музици је објављено неколико прилога чија се суштина своди на негирање музике која се ствара само ради лепоте звука и слушања у концертним салама. У музици такође треба извршити демократизацију, односно приближити је народним масама, због којих је и настала. Она треба да буде друштвено ангажована и приступачна свима, а не само уском кругу људи. Постојали су и предлози да се организују музички курсеви и приредбе за раднике да би музика испунила своју функцију у друштву.²¹

Један број прилога посвећен је значајним догађајима из културе, сликарским изложбама, различитим прославама, манифестацијама. Бирани су догађаји који су се могли повезати са укусом и идејама левице, манифестације поводом годишњица смрти писаца и песника чији је књижевни рад бар у неком сегменту испуњавао критеријуме социјалне литературе. Од сликарских изложби, приказују се само оне које су приредили представници реализма у сликарству или аматери који су на осликавали друштвену стварност. Инсистирање на друштвеној ангажованости у свим уметничким и научним областима у часопису ишло је до граница догме. Писање портрета и приказа било је веома популарно међу сарадницима *Наше стварности*. У двоброју 3–4, редакција је одлучила да рубрику *Данашњица* посвети пор-

²⁰ Ђорђе Јовановић, *Привидни реализам Иве Андрића*, *Наша стварност*, 3–4/1936, Београд 1936, 133.

²¹ Јелена Ненадовић, *Демократизација музике*, *Наша стварност*, 3–4/1936, Београд 1936, 95.

третима познатих личности. Ту се се нашли текстови о: Ларгу Кабаљеру, Леону Блуму, Андреу Жиду, Едуарду Риђу, Петру Живковићу. Поред њих објављени су и чланци о Максиму Горком, Браниславом Нушићу, Томашу Масарику, Светозару Марковићу, Радоју Домановићу, Арагону, Жану Жоресу. Приказани су животи махом социјалиста или у најбољем случају људи који то нису били можда по свом политичком опредељењу, али су у њиховим делима гајене идеје социјалне правде и протест против режима. Ипак, било је и портрета који су одступали од овог обрасца попут текста о Петру Живковићу. Аутори су наклоњени личностима које су се залагали за социјалну правду. Јаша Продановић пише о Јовану Јовановићу Змају са пуно дивљења и хвале, као о слободоумном социјалном песнику и великом алтруисти. „Ниједан наш песник није био толико социјалан, колико Змај. Он је био моћан, опасан, упоран непријатељ бездушних егоиста, политичких преливода, власничких удворица, мрачњачких државника, однарођених јавних радника и деспотских владоца.“²² Иако није био социјалист, он није у начелу негирао сваку вредност социјалистичком покрету, за кога је сматрао да предњачи испред свог времена и да ће његова улога у будућности бити много значајнија. Када је 1938. умро Бранислав Нушић уредништво часописа *Наша стварност*, у коме је познати комедиограф био један од првих сарадника, одлучило је да направи његов портрет објављујући говоре и чланке настале поводом његове смрти. Тако су се овде нашли кратки чланци Душана Матића,²³ Јаше М. Продановића,²⁴ Милана Дединца,²⁵ Милана Грола,²⁶ Велибора Глигорића,²⁷ Радована Зоговића,²⁸ Милана Предића,²⁹ Десанке Максимовић,³⁰ Јована Поповића,³¹ Милорада Белића,³² Војислава Вучкови-

---

²² Јаша Продановић, *Змај Јован Јовановић, песник-политичар*, *Наша стварност*, 7–8/1937, Београд 1937, 2.

²³ Душан Матић, *Морални лик једног писца*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 2.

²⁴ Јаша М. Продановић, *Нушић као васпитач*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 4.

²⁵ Милан Дединац, *Живи Нушић*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 5.

²⁶ Милан Грол, *Дар импровизације*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 6.

²⁷ Велибор Глигорић, *Нушићеве либералне традиције*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 6.

²⁸ Радован Зоговић, *Свијетлост његовог смјеха*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 7.

²⁹ Милан Предић, *Нушићев протест*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 7.

³⁰ Десанка Максимовић, *Неуморни Нушић*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 7.

³¹ Јован Поповић, *Писац који је осећао потребе свога доба*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 10.

³² Милорад Белић, *Нушић и радничка позорница*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 11.

ћа.³³ Сви они величају Бранислава Нушића, његов књижевни рад, као и чињеницу да је био оснивач и председник Удружења уметника, научника и писаца у Краљевини Југославији.

Уредништву часописа је пребацивано да се посвећује само писцима левичарске идеологије и да у том светлу приказује и оне који то нису били. О томе сведочи текст *Нушић и ми*, који је заправо одговор уредништва на чланак Мирослава Крлеже објављен у *Печату* те године. Крлежа је првенствено мислио на Бранислава Нушића, о коме је објављено доста материјала у више бројева *Наше стварности* и који је био врло добро примљен и хваљен од критике. Александар Вучо и Радован Зоговић одбацују оптужбе да су ћутали о отвореним питањима југословенског левог и десног културног живота, а потом и наглашавају да нису ћутали тамо где се могло говорити, алудирајући на цензуру и гушење слободе штампе.³⁴ Други део текста је образложење односа *Наше стварности* према Браниславу Нушићу, према коме уредништво не скрива наклоност, али одриче да је било тенденција да се велики комедиограф прикаже као писац левичарске идеологије. Овај прилог доноси и став уредништва према самом часопису: „Наш часопис није био орган групе лијевих културних радника, него свих културних радника који су били за одбрану културе и право слободног културног стварања, наш часопис био је намењен више окупљању људи око једног минималног људског и културног програма, него теоретским расправама о питањима лијеве идеологије.“³⁵

У структури часописа *Наша стварност*, трећи и последњи одељак представља рубрика *Људи – Догађаји – Књиге*, која постоји у свих 18 бројева часописа и обухвата различите садржаје: књижевне и позоришне критике, приказе књига, коментаре дешавања у култури и спорту. Пише се о Народном позоришту, о новинарском удружењу, пен-клубу, затим о културним дешавањима попут прославе 100-годишњице Пушкинове, Гафиновићеве вечери, сликарских изложби, изложбе мануелних радника, о филму.³⁶ Сарадници *Наше стварности* су сматрали да било који вид уметности (позориште, филм, књижевност, сликарство), уколико жели да опстане треба да се посвети актуелним темама из свакодневног живота.

О читалачкој публици и стварном утицају часописа на јавност немамо сазнања. Можемо само да претпоставимо да није био намењен широкој публици већ првенствено онима који су били заинтересовани за социјалну литературу, али и да је постојала жеља да читалаца буде што више. Такође је остало отворено питање како се часопис финансирао, о чему немамо пода-

³³ Војислав Вучковић, *Хроничар једне средине*, *Наша стварност*, 13–14/1938, Београд 1938, 11.

³⁴ А. Вучо, Р. Зоговић, *Нушић и ми*, *Наша стварност*, 17–18/1939, Београд 1939, 155.

³⁵ Исто, 156.

³⁶ *Наша стварност*, 1–18, Београд 1936/1939.

така. Мада се часопис приказује као југословенски у њему су првенствено објављивали интелектуалци из Србије, док изостају представници загребачке или љубљанске културне и интелектуалне елите. *Наша стварност* је осликавала друштвене и политичке прилике из угла најеминентнијих представника српске социјалне литературе, али и напредних интелектуалаца који су били огорчени због социјалне неједнакости и нису се слагали са политиком режима. У часопису се није презало од отворене и аргументоване критике назадних појава у друштву. Треба имати у виду да – без обзира што се у њему југословенско друштво карактерише као недемократско и без довољно политичких слобода – остаје чињеница да је у таквом друштву могао да излази часопис овог типа пуне три године. Не знамо зашто је престао са излажењем, можемо само да претпоставимо да су у питању разлози финансијске природе. Часопис је остао, свакако, вредан извор за проучавање идеја које су неговане у социјалној литератури 30-их година XX века.